

POCZĄTKI DZIAŁALNOŚCI ZAKONU PIJARÓW W LUBIESZOWIE CZYLI NOWYM DOLSKU NA UKRAINIE

Artykuł jest kontynuacją dociekań o działalności zakonu Pijarów na terenie I Rzeczypospolitej, które publikowano w licznych międzynarodowych wydawnictwach. Analizie poddawany jest trzon działalności zakonu, a więc szkolnictwo i edukacja teatralna. W danym tekście na pierwsze miejsce wysuwa się charakterystyka i specyfika początków działalności zakonu na Ukrainie Zachodniej, na przykładzie założenia domu zakonnego i szkoły w Lubieszowie (Nowym Dolsku) na Ukrainie.

Przedstawiono tu sposób tworzenia nowego ośrodka zakonnego, prac, związanych tworzeniem infrastruktury zakonnej i szkolnej, form wspierania i rozwoju działalności bieżącej zakonników. Sporo miejsca poświęcono współpracy zakonu z fundatorami – zazwyczaj osobami, mającymi bezpośredni stosunek do sprawy upowszechnienia szkolnictwa i popularyzacji edukacji teatralnej. To przede wszystkim przedstawiciele miejscowej szlachty i magnaterii, ale też działacze społeczno-oświatowi.

Artykuł opatrzony jest wyczerpującą bibliografią i aneksem z wykazem analizowanych źródeł.

Słowa kluczowe: zakon Pijarów, szkolnictwo, edukacja teatralna

Zakon Kleryków Regularnych Ubogich Matki Bożej Szkół Pobożnych – *Ordo Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei* na obszary Rzeczypospolitej Obojga Narodów został sprowadzony przez króla Władysława IV w 1642 roku. Sześć szkół pijarskich w XVII-XVIII wieku umiejscowiono na terenach dzisiejszej Ukrainy. W Dąbrowicy (obecnie *Дубровиця*), w Warężu (*Варяж*, Nowoukrainka), w Lubieszowie zwanym również Nowym Dolskiem (*Любешів*), w Międzyrzeczu Koreckim (Великі Межирічі), w Złoczowie (*Золочів*) i we Lwowie (*Львів*).

Pierwszy dom zakonny pijarów w ówczesnej prowincji litewskiej powstał w Dąbrowicy w 1684 roku z fundacji Jana Karola Dolskiego. Jan Karol Dolski zamierzał ufundować drugi dom pijarski w swoim majątku od imienia marszałka nazwanym Karolinem. Karolin bezpośrednio przylegał do Pińska i dlatego zapewne takiej lokalizacji sprzeciwili się sami pijarzy. Obawiali się oni, że mogłoby dojść do konfliktu z jezuitami, którzy prowadzili już od kilkudziesięciu lat szkołę w Pińsku. Ostatecznie drugi dom pijarski na Litwie, dzięki fundacji Jana Karola Dolskiego, powstał w Lubieszowie, czyli Nowym Dolsku, koło Pińska. Fundator wraz z żoną Anną z Chodorowskich wyznaczył w mieście plac długości 275 metrów i szerokości 105 „wielkich kroków” przeznaczony pod budowę placówki pijarskiej [6, 11]¹.

¹ Anna z Chodorowskich była wdową po księciu Konstantym Wiśniowieckim. Na placu oddanym pijarom do tego czasu stała kaplica, przy której mieszkali franciszkanie, pełniąc obowiązki parafialne.

Dnia 10 kwietnia 1689 rozpoczęto budowę drewnianego kościoła pod wezwaniem świętego Jana Apostoła Ewangelisty. Kościół wzniesiono na planie krzyża. Wewnątrz umieszczono pięć ołtarzy. Fundator zdecydował o przeniesieniu do kościoła obrazu Matki Boskiej, który dotychczas znajdował się w majątku w Telechanach. Obraz uważany za „słynący z cudów” umieszczono w bocznym ołtarzu, po lewej stronie. Dnia 1 października 1692 roku do Lubieszowa przybył prowincjał Wincenty Dymowicz i wyznaczył księdza Kazimierza Pniewskiego, jako odpowiedzialnego za prowadzenie negocjacji z fundatorem. W wyniku wspólnych ustaleń, fundator w dniu 13 maja 1693 roku w Dąbrowicy, przekazał pijarom lubieszowskim sumę 9000 skudów (szkudów) rzymskich, co stanowiło wartość około 90000 florenów [6, 13–20]².

Kwota zapisowa podzielona została na dwie części. Fundator nakazał wnieść drewniany kościół i przekazał zakonowi 45 000 florenów lokowanych na majątku Pniowo i Wolka Pnioweńska. Drugą połowę zapisu żona marszałka Anna przekazała zakonowi już po śmierci męża w 1699 roku, dodatkowym dokumentem podpisanym w Pińsku dnia 6 maja 1699 roku. Mocą dokumentu fundatorka powierzała pijarom kwotę 45 000 florenów opartą o zapis na majątku Trojanówka [6, 25–29]³. W dokumencie określającym warunki fundacji nałożono na zakon obowiązek odprawiania aż 50 mszy każdego tygodnia w intencji fundatorów. Wizytujący polską prowincję w roku 1695 generał zakonu Jan Franciszek Foci wymógł u fundatorki zmniejszenie tej liczby do 30 nabożeństw tygodniowo.

Drugi jak się zdaje uciążliwy obowiązek polegający na tym, że nowicjusze, proffesi i bracia codzienne prywatne i publiczne swoje modlitwy odprawiać mieli w intencji żywych i zmarłych fundatorów złagodziła sama marszałkowa Anna Dolska ustalając, iż tylko raz dziennie powinni modlić się w tej intencji. Trzy lata wcześniej, bo w 1696 roku fundatorka zapisała 3000 skudów rzymskich (ok. 30 000 florenów) z przeznaczeniem na budowę kolegium, a na zakupienie książek do biblioteki kolejne 100 skudów. Na utrzymanie muzyki w domu pijarskim Anna Dolska przeznaczyła zaś dochody płynące ze starostwa Jezierce, które przekazała zakonnikom w użytkowanie. Odnowiony dokument fundacyjny podpisany został dnia 10 stycznia 1696 roku [6, 22]. Wzniesione w 1696 roku budowle zakonne były drewniane. W budynku głównym zwanym kolegium było 10 pokoi z refektarzem i kuchnią. W domu dla nowicjatu było 12 cel i pokój z przedpokojem dla prowincjała. Warunki bytowe nadal były skromne, ale do 1696 zakonnicy mieszkali w małej chatce przy kaplicy oraz w domu fundatorów.

Klasztor w Lubieszowie założono w 1688 roku, szkoła jednak rozpoczęła swoją działalność dopiero w 1693 roku. Nauczano tu na poziomie podstawowym i średnim. Zorganizowano także konwikt. Pierwszym rektorem placówki został Ignacy Krzyżkiewicz. Początkowo uczniów było niewielu. Rozwój szkoły został zahamowany

² Informacja zamieszczona w zbiorze w tekście: *Intercyza między Jaśnie Oświeconymi Książętą Fundatorami Kollegium Nowo-Dolskiego, a Wielebnymi Ojcami Piarum Scholarum...*

³ Informacja zamieszczona w zbiorze w tekście: *Ja Anna na Chodorostawie Dolska, Marszałkowa Wielka W.X.Lit., Gliniarska, Wilkowska Starościna, jawno czynię i zaznam sama na siebie tym listem moim dobrowolnym, fundacyalnym, wieczystym zapisem....*

przez wojny ze Szwecją i płynące z nimi zniszczenia. Fundatorzy szkoły pijarskiej w Lubieszowie jednak nie ustawiali w staraniach o progres placówki. W 1699 roku Michał Serwacy Korybut Wiśniowiecki i jego żona Katarzyna z Dolskich, zapisali pijarom 1500 skudów rzymskich (ok. 15 000 florenów) sumę tę ulokowali na majątku Pniówno. Jak pisze zakonny kronikarz zrobili to „[...] powodowani gorliwością religijną i życzliwością dla naszego instytutu [...]” oraz „[...] żeby successorom utrudnić wykupno owego majątku [...]” [6, 31]. Donatorzy dodatkowo w zapisie sporządzonym w Pińsku 16 stycznia 1699 roku przeznaczyci 2000 skudów opartych na majątku Zielesnica (Zelesnica). Darowizna ta miała zapewnić utrzymanie i edukację 12 ubogich uczniów (zwłaszcza sierot) oraz utrzymanie jednego nauczyciela [4, 214; 6, 32–40]⁴.

Do grona fundatorów w 1704 roku dołączył Michał Ścibor Bielski w obliczu zbliżającej się śmierci: „chcąc zaś pobożnym czynem duszy swojej dopomódz, ostatniem woli swej rozporządzeniem zapisał dla Kollegium 300 złotych z całym swoim żołnierskim sprzętem” [6, 42]. Chcąc uniknąć podobnych jak w Dąbrowicy zniszczeń związanych z działaniami wojennymi, ksiądz rektor domu w Lubieszowie Samuel od św. Wojciecha wyjednał u króla szwedzkiego zapewnienie na piśmie, że kościół i kolegium pijarskie w czasie walk zostaną oszczędzone. Folwarki należące do zakonu: Zelesnica, Leszniówka, Karasin, Trojanówka zostały jednak przez Szwedów spalone, gdyż błędnie uważali oni, że należą do ich wroga księcia Michała Wiśniowieckiego. Tylko Pniówno ze względu na swoje położenie wśród bagien ocalało. Kronikarz pijarski uważał, że Szwedzi mogli się też obawiać zorganizowania tam przez księcia i Rosjan zasadzki [6, 45].

Ksiądz rektor kolegium udał się osobiście także do Lublina gdzie przebywał Piotr Wielki i wyjednał u niego ukaz zabezpieczający majątek pijarski (nie tylko zabudowania, ale i folwarki) w czasie przemarszu wojsk rosyjskich [6, 151]. Kościół i dom pijarski nie uległy większemu zniszczeniu w czasie działań wojennych, ale Szwedzi uważając, że zakonnicy ukrywali skarby: „[...] wszędzie ryli ziemię, w sklepach kościelnych powyrzucali z trumien nieboszczyków, a kiedy nic znaleźć nie mogli, każdego z zakonników okrutnie męczyli, szczególnie zaś wice-rektora X. Krzysztofa na tortury brali, żeby odkrył, gdzie schowane są rzeczy kościelne (z którymi rektor w lesie, w niedostępnym Bagnistem ukrywał się miejscu); ale Pan Bóg tyle dał siły temu zacnemu kapłanowi, że zniósł największe męki a kryjówki rektora nie wydał. Nie mogąc nic dokazać Szwedzi nie tylko w Kollegium wszelkie sprzęty i wiktuały zabrali, ale nawet bydło i wszelkiego rodzaju żywioły uprowadzili z sobą stąd do takiego przyszliśmy niedostatku, że przez dwa miesiące byliśmy bez chleba i mięsa, a samą tylko jarzyną żyliśmy [...]” [6, 45–46].

W 1710 roku Wojciech Kotowski zapisał kolegium lubieszowskiemu 5000 florenów. Zapis oparty został na majątku Berezniak. Warunkiem uzyskania kwoty fundacyjnej

⁴ Informacja zamieszczona w zbiorze w tekście: *Ja Michał Serwacy Korybut Książę na Wiśniowcu I Zbarażu Wiśniowiecki, Gliniański, Wołkowyski (Wilkowyski) Starosta, i ja Katarzyna Hrabianka Dolska Marszałkowna W.W.X.Lit.Michałowa Korybutowa Księżna Wiśniowiecka, Gliniarska, Wilkowyska Starościna, małżonkowie, jawno czyniemy i zeznawamy sami na siebie tym listem naszym dobrowolnym, fundacyjnym, wieczystym zapisem...*

było zobowiązanie pijarów do odprawiania codziennie jednej mszy w cerkwi unickiej w Pniównie. Swojej córce poślubionej przez pułkownika rosyjskiego Sytyna W. Kotowski zapisał 20 tysięcy florenów na tymże majątku Berezniak. Po wyjeździe Sytyna z żoną do Rosji W. Kotowski przekonany o tym, iż oni do Polski już nie wrócą przekazał powyższą kwotę pijarom lubieszowskim. Jednak po jego śmierci pułkownik Sytyn przybył do Wilna i zapis 20 tysięcy dla pijarów sędownie unieważnił. Żona Sytyna namówiła go, aby choć częściowo zadość uczynił woli jej ojca i przekazał pijarom 8000 florenów. Pułkownik nie przekazał jednak zakonnikom gotówki, a dał im „na wieczne czasy” murowany dom w Wilnie, potocznie nazywany „Kotowszczyzną”. Pijarzy lubieszowscy z czasem przekazali go kolegium pijarskiemu w Wilnie [6, 48–49].

Około 1720 roku Dominik Grabowski mocą testamentu zapisał zakonowi 7 tysięcy florenów. Zapis nakładał na pijarów obowiązek odprawienia za dusze jego rodziców 3 tysięcy mszy a za duszę fundatora 4 tysiące mszy. Podobnie w roku 1722 pani Rodziewiczowa testamentowym zapisem przeznaczyła dla kolegium lubieszowskiego 3 tysiące florenów z obowiązkiem odprawienia w jej intencji trzech tysięcy mszy [6, 53]. Kwotę 7000 florenów zapisaną zakonowi przez Dominika Grabowskiego, na żądanie fundatorów pijarzy lubieszowscy pożyczili księżętom Wiśniowieckim, którzy oparli ją na miasteczku Lubieszowie z należącym do niego folwarkiem i zobowiązali się płacić corocznie procent. Niestety księżęta nie dotrzyмали swego zobowiązania i pijarzy w roku 1724 skierowali sprawę do sądu grodzkiego pińskiego [6, 55]. W 1730 roku pijarzy lubieszowscy ukończyli budowę murowanego kolegium i w tym też roku do niego się przenieśli. Budynek składał się z dwóch kondygnacji. Na parterze umiejscowiono 18 pokoi z refektarzem, kuchnią i spiżarnią. Na piętrze zaś 20 pokoi i pomieszczenie urządzone nad refektarzem z oratorium i biblioteką. Z czasem w pomieszczeniu tym umiejscowiono nowicjat, który powstał w Lubieszowie w 1736 roku dla potrzeb nowej prowincji litewskiej [2, 753; 3, 313–315; 5, 206–207]. Dawne drewniane kolegium przerobiono na oficyny i budynki szkolne. Własnością zakonników był też spory ogród „[...] Ogród na zachód położony ma 180 wzdłuż, a 105 wszcz szerokich kroków [...]” [6, 57].

W samym mieście zakon posiadał kilka placów a na nich sześć domów zwykle wynajmowanych na kwatery dla uczniów [6, 149]. W roku 1733 książę Michał Wiśniowiecki ofiarował zakonowi 50 (aureos) dukatów na budowę kościoła, którą rozpoczęto uroczystie dnia 25 kwietnia tegoż roku: „[...] 25 kwietnia w obecności ks. Michała Wiśniowieckiego wojew. wileń. Hetmana wielkiego W.X.Lit. fundatora i całego naszego zgromadzenia cegłę i wapno znoszącego, rzucone były pierwsze fundamenta pod kościół [...]” [6, 59]⁵.

Dom pijarski w Lubieszowie ponosił liczne straty w 1734 pożar w majątku Pniówno zniszczył trzy stodoły ze zbożem, gorzelnię i wozownie wraz z pojazdami. Dotkliwie były też przemarsze wojsk. Jak wspomina kronikarz, pijarzy najwięcej ucierpieli z rąk

⁵ W tymże 1733 roku pijarzy założyli sprawę sądową sukcesorom W. Kotowskiego, którzy pożyczili *peristromata* (ozdobne obicia) wartości tysiąca florenów i nie oddali, a także zabrali do cerkwi unickiej dzwon wykonany kosztem zakonu.

wojsk polskich. Tłumaczy to faktem, iż księżę fundator opowiadał się po stronie Augusta III [6, 60]⁶. W 1735 roku komisarz wojskowy W. Lachowski na poczet podatku dla wojska zabrał cztery tysiące pięćset florenów, która to suma była przeznaczona na budowę kościoła [6, 61].

W 1737 roku do placówki w Lubieszowie przybył medyk Reginald Donsyk. Jako brat zakonny zajął się założeniem apteki. Medykamenty sprowadził z Wrocławia. Starał się, aby w aptece znalazły się potrzebne naczynia szklane, gliniane i drewniane. W działaniach wspierały go władze prowincji [6, 65]. W Lubieszowie był też medyk utrzymywany kosztem zgromadzenia. Opieką zdrowotną miał obejmować zakonników, uczniów, ale także miejscowych włościan i sługi klasztorne. Apteka, która miała dostarczać lekarstw prawdopodobnie nie przynosiła zakonnikom znaczących korzyści finansowych [6, 158].

Dane dotyczące nauczycieli szkół pijarskich w pierwszym stuleciu działalności zakonu na ziemiach Rzeczypospolitej zachowały się częściowo. Pozwalają one jednak stwierdzić, że niezwykle często następowała zmiana nauczycieli. Zdarzało się, że w krótkim czasie wymieniano całe grono pedagogiczne. Jedynie funkcja rektora zwykle była dłużej piastowana, ponieważ jej kadencja trwała trzy lata. Częste zmiany w składzie grona pedagogicznego jak uważa Mariusz Ausz miały dobre i złe strony. Z pewnością nie sprzyjały utrzymywaniu stałego poziomu nauczania, ale też powodowały, że wybitni pedagodzy zakonu w swojej karierze przebywali w różnych placówkach, nie tylko w największych i najlepszych ośrodkach. Często pobyt wybitnego nauczyciela był katalizatorem zmian oraz miał ogromny pozytywny wpływ na młodzież szkolną [1, 36].

Niezwykle trudnym zadaniem jest także zidentyfikowanie prawdziwych imion i nazwisk zakonników – nauczycieli, ponieważ najczęściej w zachowanych źródłach podawane są tylko ich imiona zakonne np. Adrian od świętego Waleriana, Walenty od świętego Antoniego, Nikodem od Chrystusa, Sebastian od świętej Apoloni itp. Niekiedy dopiero zestawienie bardzo wielu dokumentów pozwala na rzeczywistą identyfikację pijarskich nauczycieli⁷. Zakonnicy w swoim przekonaniu pracowali na „chwałę Boga”, a sława ziemską ich nie interesowała. Ze względu na brak pełnych źródeł oraz stopień zniszczenia zachowanych, można ustalić nazwiska jedynie niektórych rektorów i nauczycieli w szkołach pijarskich omawianego okresu. Należy pamiętać, że do 1754 roku pijarzy wyrzekając się „wszelkiej świeckości”, używali wyłącznie imion zakonnych i tak ich dane personalne były najczęściej umieszczane w dokumentach poszczególnych domów. Niestety w wielu przypadkach nie daje się też ustalić, jakich przedmiotów wówczas nauczali. Dodatkowym utrudnieniem przy tych ustaleniach jest fakt, iż w ciągu swojego życia zakonnicy przebywali nieraz w bardzo wielu placówkach na terenie prowincji, a nawet poza jej obszarem. W związku z powyższymi trudnościami

⁶ W roku 1735: „[...] Żołnierze Potockiego wojew. wołyńskiego zabrali konie nasze, dla odebrania których posłany był laik nowicyusz Łukasz, człowiek już niemłody i stateczny. Konie wprawdzie odebrał, ale zбитy od żołnierzy wkrótce umarł [...]”.

⁷ Identyfikacji dokonano na podstawie informacji zawartych w źródłach wykazanych w aneksie do tekstu.

w dotychczasowych badaniach ustalano głównie nazwiska i funkcje profesorów szkół pijarskich dopiero od schyłku lat czterdziestych XVIII wieku [7, 147].

W Lubieszowie, czyli Nowym Dolsku w początkach działalności placówki liczba zakonników w roku szkolnym dochodziła do 27. Kronika kolegium lubieszowskiego dla roku 1703/1704 wspomina o 12 osobach zamieszkujących kolegium (pięciu kapłanów i siedmiu nowicjuszy), zaś dla roku 1732 o 27 zakonnikach („ośmiu kapłanów, reszta klerycy, nowicjusze i braciszkowie”) [6, 42, 58]. Pierwszym superiorem placówki był Gabryel od św. Józefa. Następnie władzę już rektorską sprawowali: Kazimierz Pniewski, Samuel od św. Wojciecha, Sebastian Rogowski, Leonard od Nawiedzenia N. Panny, Bonawentura od św. Andrzeja i Marek Komorowski. Wśród nauczycieli byli tu: Ignacy Krzyżkiewicz (*poetyka*), Kazimierz Pniewski (*retoryka*), Samuel od św. Wojciecha (*retoryka*), Cyprian od Naj. Trójcy, ojciec Felicjan (*retoryka*), ojciec Hiacynt (*klasy niższe*), ojciec Damascen (*retoryka*), Sebastian Rogowski (*retoryka*), Leonard od Nawiedzenia N. Panny (*retoryka*), Bonawentura od św. Andrzeja (*rektoryka*), Marian Kwiatkowski (*retoryka*), Samuel Sebastian Wysocki (*gramatyka, poetyka, retoryka, prefekt*), Marek Komorowski (*klasy niższe, prorektor*), Celestyn Piotr Szybiński (*gramatyka, poetyka, retoryka*), Justyn Zgórski (*retoryka*), Dominik Dogiel (*parva*), Paweł Łuniewski (*klasy niższe*), Teodor Borkowski (*klasy niższe*), Franciszek Drozdowicz (*klasy niższe*), Józef Tyszka (*klasy niższe*), Stefan Berewicki (*klasy niższe*), Kazimierz Wierciński (*parva*), Józef Piaskowski (*klasy niższe*), Stanisław Owsiany (*klasy niższe*), Michał Gorliński (*klasy niższe*), Jan Duszyński (*parva*), Kazimierz Jasiński (*parva*), Piotr Zaleski (*klasy niższe*), Franciszek Wolmer (*parva*), Walenty Pruszewicz (*klasy niższe*), Sebastian Prostecki (*klasy niższe*), Stanisław Wesołowski (*klasy niższe*), Ignacy Bieniewski (*klasy niższe*), Bartłomiej Gilewicz (*gramatyka*), Karol Onichimowski (*gramatyka*), Adrian Kosma Lisz (*gramatyka*), Franciszek Kuczewski (*klasy niższe*), Antoniusz Bieliński (*gramatyka*), Aleksander Trojański (*gramatyka*), Krystian Nikolay (*klasy niższe*), Józef Prokopowicz (*klasy niższe*), Franciszek Gliniecki (*klasy niższe*), Antoni Kropiwnicki (*klasy niższe*), Łukasz Opolski (*parva*), Grzegorz Linkiewicz (*klasy niższe*), Justyn Patorayski (*gramatyka*).

Skład narodowościowy uczniów szkół pijarskich oczywiście zależny był od miejsca, w którym placówki oświatowe zostały zorganizowane. W szkole w Lubieszowie młodzież pod względem etnicznym, w tym okresie przedstawiała się niejednolicie. Obok Polaków kształcili się tu głównie Rusini i Litwini.

LITERATURA

1. Ausz M. Szkoły pijarskie w Radomiu // Mariusz Ausz. – Szkice z dziejów radomskiej oświaty. – red. A. Duszyk, K. Latawiec. – Radom 2014.
2. Biegański S. Szkoły pijarskie w Polsce // Stanisław Biegański. – „Muzeum”, t. XIII, 1897.
3. Buba J. Pijarzy w Polsce, próba charakterystyki // Jan Buba. – „Nasza Przeszłość” 1962, t. XV.
4. „Dzieje Dobroczynności”, 1820, nr 23.

5. J. Łukaszewicz *Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim od najdawniejszych czasów aż do roku 1794* /Łukaszewicz Józef/ t. IV, Poznań 1851.

6. Moszyński A. (oprac.) *Kronika Kollegium Lubieszowskiego xx. Pijarów* /Antoni Moszyński/ Kraków 1876.

7. Postek S. *Dzieje szkoły pijarskiej w Łukowie 1701–1833* // Sławomir Postek. – „Analekta. Studia i materiały z dziejów nauki”, R. V, 1996, z. 2.

Aneks:

Materiały źródłowe, poddane kwerendzie i wykorzystane w tekście –

Archivio generale delle Scuole Pie Roma, rkps sygn. Reg.Prov. 58 A, N 4: *Chelmensis, Catalogus Personarum Domus Chelmensis...in July Anno Dni 1670* ; *ibidem*, rkps sygn. Reg.Prov. 58 A, N4:*Chelmensis.Familia Domus...Chelmensij Anni 1682*.*ibidem*, rkps sygn. Reg.Prov. 58 A, N. 10: *Chelmensis.Familia Domus Chelmensis conscripta Anno* (1683), *ibidem*, rkps sygn.Reg.Prov. 58 A, N. 10: *Chelmensis. Familia Domus Chelmen Conscripta Anno Domini 1686*, *ibidem*, rkps sygn.Reg.Prov.58 A, N. 10: *Chelmensis. Familia e Status Domus Chelmen AnnoDomini 1688*.*ibidem*, rkps sygn.Reg.Prov.58 A, N. 10: *Chelmensis.Familia Domus Chelmensis Anni 1685*; *ibidem*, rkps sygn. Reg. Prov.58 A, *Prov. Polonia: Radom 1.Familia Domus Radomiensis (?1690)*. *ibidem*, rkps sygn. Reg.Prov. 58 A, *Prov. Polonia: Radom 2. Radomiensis 2/1688. Familia (Domus Radomiensi) An 1696 et 1697*, k. 81. *ibidem*, rkps sygn. Reg. Prov.56 A: *Provincia Poloniae Documenta usque AD 1888 – Provinciae Galliciae. Borussiae. Duc. Varsov...*, N.3. *Nomina et Cognomina in Frum in Polona Provincia...1663*, *ibidem*, rkps sygn. Reg. Prov 56, nr 3 Dom Ress: *Familia Domus Ress. A. 1661–1690*, *ibidem*, rkps sygn. Reg. Prov. 56 A: *Provincia Poloniae Documenta usque AD 1888 – Provinciae Galliciae. Borussiae. Duc. Varsov...*, N. 3, N. 14: *Origo Fundis Podoliniensis et Varsawiensis. Familias Domus Ressoiviensis 1663*, *ibidem*, rkps sygn. Reg. Prov. 56 A: *Provincia Poloniae Documenta usque AD 1888 – Provinciae Galliciae. Borussiae. Duc. Varsov...*, N. 5: *Familia Provinciae Polonae Familia Domus Varsaviensis, Familia Domus Podoliniensis, Familia Domus Ressoiviensis, Familia Domus Chelmensis, Familia Domus Prividiensis, Familia Domus Loviciensis, Familia Domus Petricoviensis, Familia Domus Gorensis, Familia Domus Dąbroviensis , Familia Domus Radomiensis, Familia Domus Varężensis, Familia Residentia Cracoviensis (1689-1690)*, *ibidem*, rkps sygn. Reg. Prov.56 A: *Provincia Polonia , N.6, nr 8: Polonia Anno Domini 1681. Familia Provinciae Polonae in Domos et Residentias distribut... Pro Domo Varsaviens, Pro Domo Podolinens,Pro Domo Ressoiviens, Pro Domo Prividiens,Pro Domo Chelmens,Pro Domo Loviciensi Pro Domo Petricoviens, Pro Domo Gorensi, Pro Domo Dąbroviens,Pro Residentia Cracoviens, Pro Residentia Breznens,ibidem*, rkps sygn. Reg. Prov.56 A. *Provincia Polonia , N.6: Familia Provincia ...Domos et Residentias singulas cum oficijs suis distributa Anno Dni 1682*, *ibidem*, rkps sygn. Reg. Prov.56 A. *Provincia Polonia , N.6, N.36: Catalogus Generalis Scholarum Piarum Provincia Polonia Consignatus 1683*, *ibidem*, rkps sygn. Reg. Prov.56 A. *Provincia Polonia , N.7: Subiecta Provinciae Polonia et Hungaria*

Anno 1689, ibidem, rkps sygn. Reg. Prov.56 A. Provincia Polonia , N.7: Familia Domus Petricovien Conscripta Anno Domini 1686 mense Decembri, Familia Domus Gorensis, Familia Domus Dambrovicensis, Familia Residentia Cracoviensis, Familia Radomiensis [1686], ibidem, rkps sygn. Reg. Prov.56 A. Provincia Polonia , N.7: Familia Domus Rzesoviensis Anno D. 1689, ibidem, rkps sygn. Reg. Prov.56 A. Provincia Polonia , N.7: Familia Domus Chelmensis Anni 1689, ibidem, rkps sygn. Reg. Prov.56 A. Provincia Polonia, N.46: Familia Domus Podolinens 1690, ibidem, rkps sygn. Reg. Prov.56 A. Provincia Polonia, N.49,50,51: Religiosorum Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum Provinciae Poloniae per Domos et Residentia distributae in Anno 1692. Familia Domus Varsaviensis, Familia Domus Ressoiviensis, Familia Domus Podolinensis, Familia Domus Chelmensis, Familia Domus Loviciensis, Familia Domus Petricoviensis, Familia Domus Radomiensis, Familia Domus Dąbrovicensis, Familia Domus Gorensis, Familia Residentiae Cracoviensis, ibidem, rkps sygn. Reg. Prov.56 Prov Polonia, N.9: Catalogus Religiosorum Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum Provinciae Polonae Anno Dni 1718. Conscriptus, ibidem, rkps sygn. Reg. Prov.56 Prov Polonia, N, 58, Familia Provinciae Polonae Scholarum Piarum A. D. 1695..., ibidem, rkps sygn. Reg. Prov.56 Prov Polonia, N, 58: Familia Provinciae Polonae Scholarum Piarum secundum Ordinem Professinis descripta Anno Dni 1698..., ibidem, rkps sygn. Reg. Prov.56 Prov Polonia, N, 58: Catalogus Familiarum per Domos Provinciae Polonae Scholarum Piarum A. D. 1699 et 1700 distributarm. Conscriptus Familia Domus Varsaviensis, Familia Domus Podolinensis, Familia Domus Ressoiviensis, Familia Domus Chelmensis, Familia Domus Loviciensis , Familia Domus Petricoviensis, Familia Domus Gorensis, Familia Domus Radomiensis, Familia Domus Dąbroviciensis, Familia Domus Cracoviensis, Familia Domus Veresensis, Familia Domus Vielunensis, Familia Domus Neodulscensis, Familia Domus Lucoviensis, Familia Domus Scucinensis, ibidem, rkps sygn. Reg. Prov.56 Prov Polonia, N, 58: Familiae Domorum Polonae ac Lithuaniae Provinciae Anno 1700 et 1701, ibidem, rkps sygn. Reg. Prov.56 Prov Polonia, N, 70,71,72: Nomina Religiosorum Professorum Provinciae Polonae ab anno 1730 ad annus 1735, ibidem, rkps sygn. Reg. Prov.56 Prov Polonia, N, 73–80: Elenchus Religiosorum Provinciae Polonae Scholarum Piarum In Anno Domini 1737; APPZPA: rkps sygn. RAC 24–1: Nomina In hac domo defunctorum Podolinii; ibidem, rkps sygn. RAC 24–2: Liber suffragiorum Podoliensis 1650-1766; ibidem, rkps sygn. N 315: Matricula Provinciae Polonae Scholarum Piarum 1742 – 1867; ibidem, rkps sygn. Col Petr nr 13: Liber Decretorum de Diligentia Professorum et Magistrorum Scholarum 1742- 1801; ibidem, rkps sygn. „S”-3: Catalogus Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum in Lithuania Provincia ab erectione eiusdem Anno Domini 1736 conscriptus.[odpis] oraz S. Bielski, Vita et scripta quorundam e Congregatione Cler. Reg. Scholarum Piarum In Provincia Polona Professorum Qui operibus editis Patriae et Ecclesiae proficuis Nomen suum memorabile facerunt, Varsaviae 1812; T. Viñas, Index bio-bibliographicus Matris Dei Scholarum Piarum, qui in universo Ordine pietatem, litteras ac scientias scriptis suis forentes..., vol. 1-3,

Romae 1908-1911; J. D. Janocki, *Lexicon derer itztlebenden Gelehrten in Polen*, t.1, Breslau 1755.

Стаття є продовженням досліджень із діяльності ордену піарів у Першій Речі Посполитій, які були опубліковані в численних міжнародних виданнях. У статті проаналізовано діяльність ордену у царинах як шкільної освіти, так і театральної освіти. Насамперед акцентовані характеристика і специфіка початків ордену в Західній Україні, на прикладі будівництва релігійного дому та школи в Любешові (Новий Дольськ) в Україні.

Висвітлено шляхи створення нового релігійного центру, робіт, пов'язаних із інфраструктурою релігійних і шкільних форм підтримки та розвитку діяльності монахів. Значну увагу приділено співпраці ордену з меценатами – як правило, людьми, що мали безпосередній стосунок до справи поширення освіти та популяризації театральної освіти. Це, насамперед, представники місцевої знаті і аристократії, але також соціально-освітні діячі.

Стаття оснащена бібліографією та додатком із переліком аналізованих джерел.

Ключові слова: орден піарів, шкільництво, театральна освіта

The article is a continuation of research activities in order PR in the First Commonwealth which have been published in numerous international publications. Analysis of the main Order's work – education and theater education. In this text is primary characteristics and specificity of the beginning of the Order in Western Ukraine, the example of the assumption of religious houses and schools in Lyubeshiv (New Dolsk) in Ukraine.

The method of creating a new religious center, works related to infrastructure and school religious forms of support and development of monks. Lots of space given to cooperation with the Order of patrons – usually people that were directly related to the spread of education and promotion of theater education. This, above all, local nobility and aristocracy, but also social and educational figures.

Article fitted bibliography and appendix with a list of analyzed sources.

Key words: Piarists Order; schooling; theatrical education.